

YATIRIM FONLARININ TASFİYESİ¹

AHMET EROL
İstanbul Defterdar Yrd.

1. KONUSU

2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kapsamında kurulan ve çalışan yatırım fonlarının tasfiye işlemleri ve bu işlemlerin vergisel boyutu bu yazımızın konusunu oluşturmaktadır.

2. KONUYA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Yatırım fonları, 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 32'ncü maddesinde belirtilen sermaye piyasası kurumlarından biridir. 2499 Sayılı Yasa'nın 31'inci maddesi uyarınca, sermaye piyasası etkinliğinde bulunacak kurumların Sermaye Piyasası Kurulu'ndan (SPK) izin almaları zorunludur. izin verilen kuruluşlara, icra edecekleri sermaye piyasası faaliyetlerini gösteren Yetki belgesi verilir. yetki Belgesi olmayanlar veya belgeleri iptal olunanlar, sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunamayacakları gibi, ticaret unvanlarında veya ilan ve reklamlarında bu faaliyetlerde buldukları izlenimini yaratacak hiçbir sözcük veya kavram kullanamazlar.

Yatırım fonları, temel olarak 2499 Sayılı Yasa'nın 37 ve 38'inci maddelerinde düzenlenmiştir. 2499 Sayılı Yasa'nın 37'nci maddesinde Yatırım Fonu; 2499 Sayılı Yasa hükümleri uyarınca halktan katılma belgeleri karşılığında toplanan paralarla, belge sahipleri hesabına, riskin dağıtılması ve inanca göre sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek amacıyla kurulan malvarlığı olarak tanımlanmaktadır.

¹ Bu yazı, 03.08.1998 tarihindeki yasal düzenlemeler dikkate alınarak yazılmıştır.

Yatırım fonlarının 2499 Sayılı Yasa kapsamında tüzel kişiliği bulunmamaktadır. Ancak, yatırım fonlarının malvarlığı kurucunun malvarlığından ayrıdır. Kurucu, yatırım fonunu, yatırım fonu katılma belgesi sahiplerinin haklarını koruyacak şekilde temsil eder, yönetir veya yönetimini denetler. Fon varlığının korunması ve saklanması kurucu sorumludur. Kurucu ile katılma belgesi sahipleri arasındaki hukuki ilişkilere 2499 Sayılı Yasa'da ve ilgili yasal düzenlemelerde hüküm bulunmayan durumlarda Borçlar Yasası'nın *vekalet akdi* hükümleri uygulanır.

2499 Sayılı Yasa'nın 38'inci maddesi yatırım fonlarının kuruluş ve faaliyette bulunma koşullarını düzenlemektedir. Anılan madde uyarınca, yatırım fonu kurmak için, kurucunun Yatırım Fonu İçtüzüğü'nü hazırlayarak, bunun noterden onaylı bir örneği ve SPK'nca istenen diğer belgelerle birlikte SPK'na izin için başvurması zorunludur. Banka ve sigorta şirketleri yatırım fonu kurmak istedikleri zaman SPK, Hazine Müsteşarlığı'ndan da görüş sormakla yükümlüdür.

Bankalar, sigorta şirketleri, aracı kurumlar, yasalarında engel bulunmayan emekli ve yardım sandıkları ile 506 Sayılı Yasa'nın Geçici 20'nci maddesi uyarınca kurulmuş olan sandıklardan SPK'nun tebliğ ile belirleyeceği ilke ve kurallara uyanlar yatırım fonu kurabilirler. SPK; fonun kuruluşu, fonun enaz tutarı, fon türleri itibariyle portföylerde bulundurulabilecek kıymetleri ve portföy sınırlamaları, değerlendirme esasları, fon karının tespiti ve dağıtımını ile fonun faaliyet ve yönetim ilkelerini, birleşmesini, sona ermesini ve tasfiyesini, fon içtüzüğünün, yönetim ve saklama sözleşmelerinin düzenlenmesini, kapsamını, değiştirilmesini, tescil ve ilanını, katılma belgelerinin değerine, çıkarım (ihraç) ve geri satın alma fiyatlarının hesaplanmasına ve ilanına, alım satım ilkelerine ilişkin kuralları belirler.

Yatırım fonlarının malvarlıkları rehnedilemez, teminat gösterilemez ve üçüncü kişiler tarafından hacedilemez. Fon kurucusu veya yöneticisinin iflası veya tasfiyesi durumunda SPK gerekli önlemleri almaya yetkilidir.

Yatırım fonu içtüzüğü, yatırım fonlarının işleyişi, yönetimi ve tasfiyesi bakımından son derece önemlidir. Fon içtüzüğü; katılma belgesi sahipleriyle kurucu, saklayıcı ve yönetici arasında fon portföyünün inançlı mülkiyet esaslarına göre saklanması ve vekalet akdi hükümlerine göre yönetimini konu alan genel işlem koşullarını içeren iltihaki bir sözleşmedir.²

Yatırım fonlarına ilişkin kural ve ilkeler, SPK tarafından hazırlanan ve 19.12.1996 tarih ve 22852 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği'nde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Yazımızın konusunu yatırım fonlarının tasfiyesi oluşturduğundan diğer konular üzerinden durulmayacaktır.

Yatırım fonları aşağıda belirtilecek nedenlerden birinin ortaya çıkması durumunda sona erer. yatırım fonlarının sona erme nedenleri:

² SPK, Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği'nin 18'inci maddesi, Ser:VII, No:10, 19.12.1996 tarih ve 22852 sayılı resmi Gazete.

1. Yatırım fonu kurucusunun iflası veya tasfiyesi. Bu durumda, SPK, fonu uygun göreceği başka bir kuruluşa tasfiyesi amacıyla devreder. Saklayıcı kurumun iflası durumunda, fon sona ermez; sadece fon kurucusu fon malvarlığını SPK tarafından uygun bulunan başka bir saklama kuruluşuna devreder.
2. Fon içtüzüğünde belirli bir süre öngörülmüş ise, bu sürenin dolması ile fon sona erer.
3. Yatırım fonu süresiz ise, kurucunun SPK'nun uygun görüşünü aldıktan sonra 6 ay öncesinden feshi ihbar etmesi ile fon sona erer.
4. Kurucunun yatırım fonu kurma koşullarını yitirmesi durumunda yatırım fonu sona erer.

Yatırım fonunun son üç aylık dönem itibariyle ortalama fon toplam değerinin, SPK tarafından her yıl belirlenen asgari fon başlangıç tutarının³ 1/4'ünün altına inmesi veya özel fonlar hariç olmak üzere aynı dönemde fon katılma belgesi satılan kişi sayısının ortalama 100'ün altına düşmesi durumunda yatırım fonu tasfiye edilir. Fon denetçisi, son üç aylık dönem itibariyle ortalama fon toplam değerinin SPK tarafından belirlenen asgari fon başlangıç tutarının 1/2'sinin altına düşmesi veya son bir aylık dönemde katılma belgesi sahibi sayısının ortalama 100'ün altına düşmesi durumlarında, bu durumların oluşmasını izleyen 6 iş günü içinde Fon Kurulu'na⁴ ve SPK'na bildirmek zorundadır. Yeni kurulan fonlar için, halka arzlarını izleyen 6 ay süresince tasfiyeye ilişkin hüküm uygulanmaz.

Fon malvarlığı, fon içtüzüğündeki ilkelere göre tasfiye edilir ve tasfiye bakiyesi katılma belgesi sahiplerine payları oranında dağıtılır. Fesih anından itibaren hiçbir katılma belgesi çıkarılamaz ve geri alınmaz.

3. TASFİYE İŞLEMİNİN TÜRK TİCARET KANUNU VE KURUMLAR VERGİSİ KARŞISINDAKİ DURUMU

5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 1'inci maddesinin A bendi uyarınca sermaye şirketleri kurumlar vergisine tabi bulunmaktadır. Anılan yasanın sermaye şirketlerini düzenleyen 2'nci maddesinin birinci fıkrası uyarınca; Sermaye Piyasası Kanunu'na göre kurulan yatırım fonları 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ve 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu uygulamasında sermaye şirketi addolunur. Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre; 1567 Sayılı Yasa'ya göre ilgili mercilerden izin almak suretiyle Türkiye'de münhasıran portföy işletmeciliği faaliyetinde bulunan dar mükellefiyete tabi yatırım fonları, 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun ve 193 Sayılı Gelir Vergisi

³ Asgari fon tutarı 19.12.1996 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Ser:VII ve No:10 sayılı Tebliğ ile 100 milyar TL olarak belirlenmiştir. Bu tutar, her yıl ilan edilen yeniden değerlendirme katsayısı oranı dikkate alınarak yeniden belirlenmektedir.

⁴ VII Seri ve 10 No.lu Tebliğin 12'nci maddesi uyarınca; kurucu, kendi adına fonla ilgili işlemleri yürütmek üzere her bir fon için en az üç kişiden oluşan fon kurulu ve en az bir denetçi atar. Fon kurulu üyeliklerine ve denetçiliğe dışarıdan atama yapılabilir. Fon kurulu üyelerinin ve denetçilerin yüksek öğrenim görmüş, sermaye piyasası alanlarında en az beş yıllık deneyime sahip bulunması ve faaliyet izinlerinden birinin veya birden fazlasının sürekli veya geçici olarak kaldırılmasında ya da borsa üyeliğinden geçici veya sürekli olarak çıkarılmış kuruluşlarda sorumluluğu tespit edilmiş bulunan kişilerden olmaması gereklidir.

Kanunu'nun uygulamasında Sermaye Piyasası Kanunu'na göre kurulan yatırım fonları addolunur.

Bu yasal düzenlemelerden anlaşılana, yatırım fonlarının vergileme bakımından 5422 Sayılı Yasa uygulamasında sermaye şirketi kabul edilerek vergilenmesidir. Bu düzenleme; yatırım fonlarının kuruluş, işleyiş, yönetim, tasfiye ve birleşmesi anlamında sermaye şirketi olduğu anlamına gelmemelidir. Bu düzenleme sadece ve sadece yatırım fonlarının vergilendirilme rejimi bakımından sermaye şirketi kabul edilerek Kurumlar Vergisi uygulaması kapsamına alınmasını hükme bağlamaktadır.

Yatırım fonları, yazının ikinci bölümünde açıklandığı üzere kuruluş, işleyiş, yönetim, tasfiye, birleşme ve sona erme konularında Sermaye Piyasası Yasası ve Yasa'ya dayanılarak çıkarılan diğer düzenlemelere tabidir. Yatırım fonları, bu bakımdan Türk Ticaret Kanunu'na tabi değildir. Dolayısıyla, kuruluş, işleyiş, yönetim, tasfiye, birleşme ve sona erme konularında Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş bulunan sermaye şirketlerine ilişkin hükümlere tabi değildir.

Yatırım fonlarının tasfiyesi, birleşmesi ve sona ermesi konusunda uygulamada ciddi tereddütler yaşanmaktadır. Yatırım fonları 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 2'nci maddesi uyarınca sermaye şirketi olarak kabul edildiğine göre, 5422 Sayılı Yasa'nın tasfiye, birleşme ve devire ilişkin hükümlerine de tabi olacaklar mıdır?

5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 30'uncu ve izleyen maddelerinde hükme bağlanmış bulunan tasfiye, birleşme ve devir konusundaki yasal düzenleme Türk Ticaret Kanunu kapsamına dahil sermaye şirketlerini kapsamaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nu kapsamına dahil olmayan; kuruluşu, faaliyete geçmesi, sermayesi, işleyişi, yönetimi, tasfiyesi, sona ermesi ve birleşmesi tümüyle özel bir düzenlemeye, Sermaye Piyasası Kanunu'na dayanan yatırım fonları 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun tasfiye, birleşme ve devir hükümlerine tabi değildir.

Durum böyle olunca, yatırım fonunun tasfiye edilmesi veya sona ermesi durumunda Kurumlar Vergisi Beyannamesi'nin ne zaman verileceği; herhangi bir tasfiye dönemi işlemine tabi olup, olmayacağı uygulamada tereddütlere yol açmaktadır. Yatırım fonlarının kuruluş, sermaye, faaliyete geçme, işleyiş, yönetim, tasfiye, birleşme ve sona erme konularında Türk Ticaret Kanunu hükümlerine değil, kendi özel düzenlemelerine tabi olduğu ortaya konulduktan sonra bu tereddütler büyük ölçüde ortadan kalkmaktadır.

Yatırım fonları tasfiye, birleşme, devir ve sona erme konusunda Türk Ticaret Kanunu'nun hükümlerine tabi olmadığından, 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun tasfiye, birleşme ve devir işlemlerine hükme bağlayan maddelerine de tabi olmayacaktır. Bir başka deyişle, yatırım fonlarının tasfiye ve sona ermesinde 5422 Sayılı Yasa'nın 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39'uncu maddeleri uygulanmayacaktır. Bu durumda, yatırım fonu tasfiye edildiğinde veya sona erdiğinde Kurumlar Vergisi bakımından ne tür bir işlem yapılacaktır?

Sermaye Piyasası Kanunu ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan Tebliğlere göre; yatırım fonunun tasfiyesi, fonun sona ermesi anlamındadır. Yatırım fonları; daha önce belirtildiği üzere, kurucunun iflası veya tasfiyesi halinde, fon içtüzüğünde bir süre

öngörölmüş ise bu sürenin dolmasıyla, fon süresiz ise kurucunun SPK'nun uygun görüşünü aldıktan sonra 6 ay öncesinden feshi ihbar etmesiyle ve kurucunun fon kurma koşullarını yitirmesiyle sona ermektedir.

5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nu bakımından, yatırım fonunun sona ermesi hesap döneminin sona ermesi olarak kabul edilir. Bu durumda, malvarlığını sona erdiren yatırım fonu, 5422 Sayılı Yasa'nın 20 ve 21'inci maddelerine göre fonunun sona erme tarihinden itibaren 4 ay içinde bağılı bulunduğu vergi dairesine Kurumlar Vergisi Beyannamesini vermek zorundadır.⁵ Bu beyannamede ve eklerinde yer alacak bilgiler tümüyle Sermaye Piyasası Kanunu'na ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan Tebliğlere uygun olacaktır. Yani, fonun sona ermesi ile ortaya çıkan kar ve zarar rakamları tümüyle Sermaye Piyasası mevzuatına göre saptanacaktır.

Yatırım fonlarının sona ermesi ve verilmesi gereken Kurumlar Vergisi Beyannamesi konusunda Maliye Bakanlığı'nın vermiş olduğu 24.04.1995 tarih ve B.07.0.GEL.0.49/4924-6-22922 sayılı Özelge'nin son bölümü konuya ışık tutması bakımında aynen aşağıya alınmaktadır:

“... adı geçen fon Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmadığından, fonun sona ermesi hesap döneminin sona erme tarihi kabul edilerek, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 20 ve 21 inci maddeleri hükümlerine göre fonun sona erme tarihinden itibaren 4 ay içinde Kurumlar Vergisi beyannamesi verilmesi gerekmektedir.”

4. SONUÇ

5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 21'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca; Kurumlar Vergisi Beyannamesi, hesap döneminin kapandığı takip eden dördüncü ay içinde mükellefin bağılı olduğu vergi dairesine verilir. Yatırım fonlarının sona ermesi ile hesap dönemi de kapandığına göre, yatırım fonuna ilişkin Kurumlar Vergisi Beyannamesinin fonun sona erdiği tarihi izleyen dört ay içinde fonun bağılı olduğu vergi dairesine verilmesi gerekir.

⁵ Maliye Bakanlığı'nın 24.04.1995 tarih ve B.07.0.GEL.0.49/4924-6-22922 sayılı Özelgesi.